LARS LEVI LÆSTADIUS (1800-1861)

PRÄSTEN

Anders Dernback / Text Wikipedia

Lars Levi Læstadius

Lars Levi Læstadius, född 10 januari 1800 i Jäckvik i Arjeplogs socken, död 21 februari 1861 i Pajala socken i Norrbotten, var en svensk präst som blev ledare för den inomkyrkliga väckelse som efter honom kallas för læstadianismen. Han var också en framstående botaniker, författare till flera böcker och skrifter samt kraftfull förespråkare för helnykterism.

Han gifte sig med Brita Catarina (Kajsa) Alstadius den 1 april 1827. De fick 15 barn, varav tolv nådde vuxen ålder. Han var bror till prästen Petrus Læstadius och farfars far till teatermannen Lars-Levi Læstadius.

Faderns yrke och första äktenskap

Lars Levi Læstadius' far, Carl Læstadius (1746–1832), var ättling till tre generationer av präster i Arjeplog, och hade avlägset samiskt påbrå. Sedan Carls far avlidit 1755 fanns emellertid inte pengar i familjen till att bekosta några högre studier för Carl, som istället sattes i guldsmedslära i Piteå. Han utövade sedan detta yrke i Stockholm, och bedrev samtidigt studier i mineralogi och bergsmekanik. I Stockholm träffade han också sin första hustru, Brita Ljung (1746–1798). Tillsammans med henne flyttade han 1772 upp till sina hemtrakter för att tillträda tjänsten som bergsfogde vid Nasafjälls silververk.

Lars Levi Læstadius predikar för samerna

Lars Levi Læstadius predikar för samerna på en målning av fransmannen François-Auguste Biard, som sammanträffade med Læstadius i samband med Rechercheexpeditionen.

Prästen

Lars Levi Læstadius inledde sin prästbana som vice pastor i födelsesocknen Arjeplog. Därefter var han under ett år missionär bland samerna i Pite lappmark. Utan att i förväg tillfråga den unge prästen insände biskop Erik Abraham Almquist en ansökan i dennes namn till den lediga kyrkoherdetjänsten i Karesuando. Læstadius fick tjänsten och tillträdde den 1 maj 1826. Læstadius modersmål var svenska. Under sin barndom hade han dock lärt sig samiska, i synnerhet den lulesamiska som talades i Kvikkjokk. Väl på plats i Karesuando lärde han sig snart behärska den lokala varianten av nordsamiska, i såväl tal som skrift. Han förstod också att han var tvungen att lära sig finska, som var det andra stora språket i Karesuando. Læstadius skaffade sig en lärobok i finska, men insåg snart att den tornedalsfinska som talades i trakten skilde sig mycket från standardfinskan. Han övergick därför till att lära sig språket genom att gå runt i gårdarna och anteckna ord och fraser. Han ordnade också samtalsaftnar i andliga ämnen, där han själv försökte uttrycka sig på finska och inbjöd församlingsborna att rätta honom. Så lärde han sig tala språket som folket självt talade det. Standardfinska lärde han sig däremot aldrig.

Predikade mest på finska

Han predikade för det mesta på finska eftersom det var det största språket, men även svenska och samiska predikokoncept i original finns bevarade.
Læstadius utformade själv ett samiskt skriftspråk som ibland har kallats för det nordlapska bokspråket (ej att förväxla med nordsamiska) eller kåtalapska. Det skilde sig från det sydlapska bokspråket som tagits fram av lappmarkspräster vid mitten av 1700-talet för att kunna användas som skriftspråk över hela det samiska området, men som inte riktigt fungerade längst i norr. I Læstadius samiska skriftspråk används samma stavning som i det sydlapska bokspråket, men ordförrådet och formläran är huvudsakligen hämtade från lulesamiskan, den samiska som Læstadius lärt sig under sin uppväxt i Kvikkjokk. Under den senare delen av 1800-talet utgavs ytterligare några skrifter på Læstadius skriftspråk. Under tiden i Karesuando drabbades Lars Levi Læstadius av flera svåra prövningar. År 1833 blev han svårt sjuk. Han tillfrisknade, men började ändå grubbla över både det jordiska livet och det himmelska. Sex år senare avled hans treårige son Levi i mässling.

Sveriges nordligaste bosättning

Sveriges nordligaste bosättning, Kummavuopio, tillkom som nybygge på Læstadius initiativ när han 1842 led av vacklande hälsa och trodde att han inte skulle leva länge till. Nybygget skulle bli familjens försörjning. Hemmanet avstyckades, men då Læstadius tillfrisknade skänktes det till Pekka Raattamaa.

Læstadius tillsammans med inspiratören Maria och efterträdaren Johan Raattamaa på altartavlan i Karesuando kyrka.

Den læstadianska väckelsen tar fart

Efter mötet med Maria började Læstadius arbeta på ett nytt sätt för att nå fram till sina församlingsbor. Han började använda ett grövre språk och målade bilder med starka färger. Han skildrade syndens förbannelse och helvetets fasor på ett sätt som gjorde starkt intryck på åhörarna.

Arjeplog

Församlingen bildades den 24 september 1640. Samtidigt bildades Silbojokks och Nasafjälls församlingar, vilket innebär att den dåvarande församlingen omfattade ett mindre område än den nuvarande. Församlingen inrättades för samerna från Laisbyn och Granbyn från Umeå lappmark samt Tuorponbyn i Lule lappmark, som därigenom skulle knytas närmare till malmproduktionen i Nasafjälls silververk.

Kvikkjokks kyrka

Kvikkjokks församling var en församling i Luleå stift och i Jokkmokks kommun i Norrbottens län. Församlingen uppgick 1 maj 1923 i Jokkmokks församling. Församlingen bildades 1696 genom en utbrytning ur Jokkmokks församling och ingick därefter till 1 maj 1923 i pastorat med Jokkmokks församling (till 23 november 1796 som moderförsamling sedan som annexförsamling). 1 maj 1923 återgick församlingen till Jokkmokks församling.

Pite Lappmark

Pite lappmark omfattar de nuvarande kommunerna Arjeplog, Arvidsjaur och Malå i mellersta Lappland.

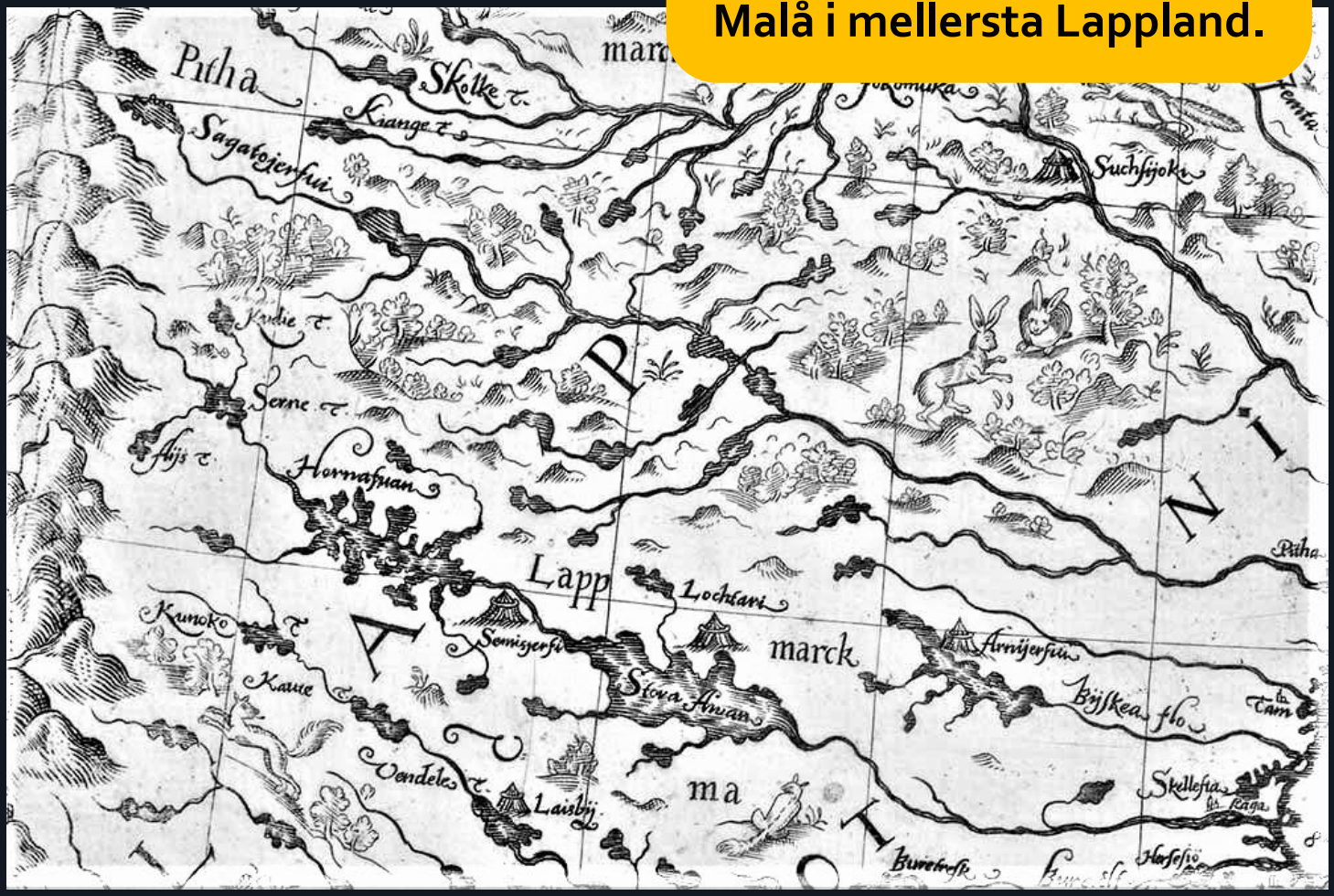

Pite lappmark på Anders Bures Nordenkarta från 1626. I mitten ses de stora sjöarna Hornavan och Storavan. Tälten symboliserar de historiska lappbyarna.

Malå kommun är en kommun i Västerbottens län i landskapet Lappland i Sverige. Centralort är Malå med 2 043 invånare

VÄSTERBOTTENS LÄN

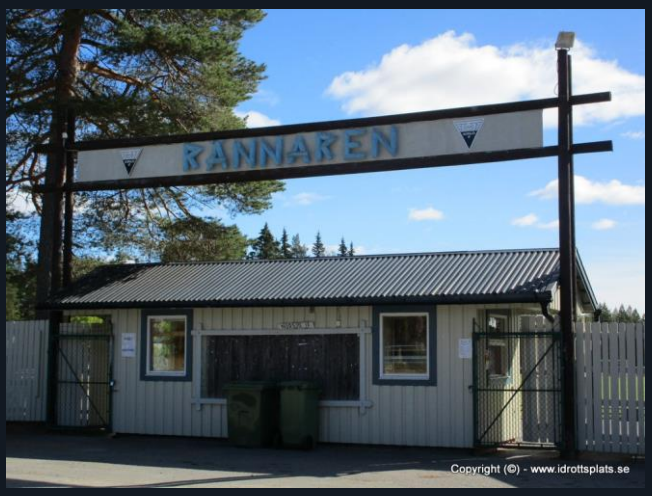

Västerbottens län

Västerbottens län är ett län beläget i övre Norrland. Länet består av landskapet Västerbotten, nordöstra delen av landskapet Ångermanland och södra delen av landskapet Lappland samt en liten obefolkad del av norra Jämtland. Västerbottens län är det näst största länet i Sverige

Historia västerbottens län

1637–54. Västerbotten, Ume, Pite, Lule och Torne och Kemi lappmarker.
1654–60 samt 1664–74. Västerbottens och Österbottens län, omfattande Västerbotten och Österbotten samt Ume, Pite, Lule, Torne och Kemi lappmarker.
1674–1694. Västerbotten samt Ume, Pite, Lule, Torne och Kemi lappmarker.
1694–1810. Västerbotten och samtliga lappmarker (Ångermanna lappmark fördes hit från **Västernorrlands län 1694). År 1776 avskildes Kuusamoområdet** och tillfördes Uleåborgs län. Efter förlusten i finska kriget **1809** avträddes områdena öster om Könkämäälven, Muonioälven och Torneälven till Ryssland.
1810–. Västerbotten samt Åsele, Lycksele och Pite lappmarker. Av det nordligare området bildades Norrbottens län. Som kompensation utökades Västerbottens län i söder med de ångermanländska socknarna Nordmaling och Bjurholm. Pite lappmark **överfördes 1837 till Norrbottens län, varifrån Malå återfördes 1869.**

Västerbottens kommuner

I Västerbottens län finns det 15 kommuner.

Bjurholms kommun
Dorotea kommun
Lycksele kommun
Malå kommun
Nordmalings kommun
Norsjö kommun
Robertsfors kommun
Skellefteå kommun
Sorsele kommun
Storumans kommun
Umeå kommun
Vilhelmina kommun
Vindelns kommun
Vännäs kommun
Åsele kommun

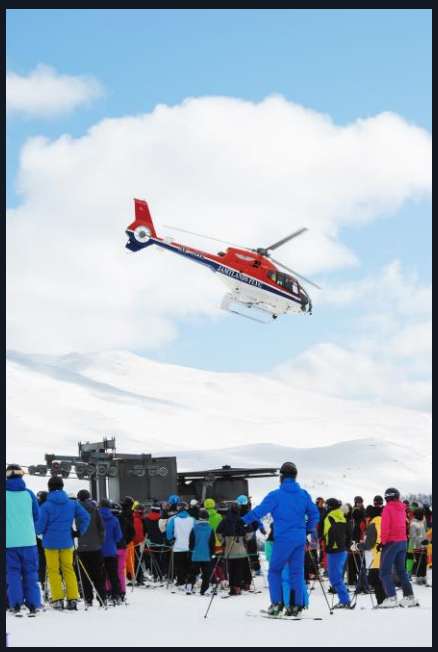

Bjurholms

Dorotea

Lycksele

Malå

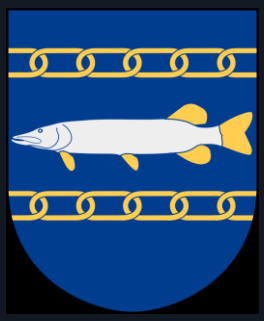

Nordmalings

Norsjö

Robertsfors

Skellefteå

Sorsele

Storumans

Umeå

Vilhelmina

Vindelns

Vännäs

Åsele

Snart började folk strömma till för att höra Læstadius predikningar.

Snart började folk strömma till för att höra Læstadius predikningar. Den læstadianska väckelsen inleddes på allvar vårvintern 1846.

En viktig del i väckelsen blev kampen mot rusdryckerna. Lars Levi Læstadius hade alltid hyst en stark motvilja mot berusade personer, vilket kanske grundade sig på erfarenheter av hur alkoholen påverkat hans far. Under hela sin tid i Karesuando hade Læstadius också kämpat mot ”brännvinsdraken”. Hans argument hade emellertid främst varit av jordisk natur, att alkoholen ledde till fattigdom, konflikter med mera. I och med Læstadius egen väckelse kom han också till insikt om att ”alkoholens orena ande bedrövar den Helige Ande, där denna senare börjat sitt verk i människohjärtat”. Kampen mot rusdryckerna fick därmed sin givna plats i Læstadius färgstarka predikningar, där alkoholen gärna kallades för djävulsträck. Absolut nykterhet var enligt Læstadius det enda rätta för en verklig kristen.

Læstadius i Pajala

År 1842 bestämdes att Pajala kapellförsamling skulle bli eget pastorat. När den nyinrättade kyrkoherdetjänsten utlystes 1848 sökte Lars Levi Læstadius den och fick den också.

Djurläten i predikan klagomål

Han blev därmed Pajala pastorats förste kyrkoherde och tillträdde tjänsten i mars 1849. Där mötte nya utmaningar. I befolkningen fanns ett större inslag av självägande bönder som inte var så benägna att låta sig ryckas med av färgstarka och grovkorniga predikningar, och flera krögare som levde på att sälja brännvin. Bruksägarna i Kengis var också negativt inställda till Læstadius, eftersom brännvinet för dem var ett viktigt medel för att locka samerna att utföra malmtransporter. De första fem åren i Pajala kom att präglas av bittra strider mellan Læstadius och en del av hans församlingsbor. Bland annat anmäldes han till domkapitlet för att ha vägrat en kvinna skriftermål och kyrktagning efter lönskaläge. Det hela slutade med att Læstadius 1851 fick en varning av domkapitlet. Ett par år senare ingavs en ny anmälan till domkapitlet, nu med klagomål över att de nyväckta ”tillåtits att med utstötande av skrik och rop liknande djursläten och även med dans parvis vid altaren och i gången störa gudstjänstens högtidlighet och förhindra åhörandet av predikan”

Dramat i Kautokeino

Vintern 1847 sände Lars Levi Læstadius några lekmän till Kautokeino för att predika för samerna på deras eget språk. En väckelserörelse uppstod, och i maj 1849 skrev Læstadius att ”lapparna med få undantag upphört med dryckenskap och rentjuveri”. Några av de nyväckta kom att bilda en egen grupp under ledning av den unge samen Aslak Jacobsen Hætta. De hävdade att den troende människan inte behövde lyda prästerna eller annan överhet, eftersom hon styrdes av en helig ande. Aslak Jacobsen Hætta var en av ledarna för de så kallade Kautokeinooroligheterna den 7 november 1852, då länsmannen Lars Johan Bucht och handlanden Carl Johan Ruth dödades och prästen Fredrik Waldemar Hvoslef blev misshandlad. Händelserna i Kautokeino ledde till en storm av beskyllningar mot Lars Levi Læstadius. Exempelvis ville biskopen i Tromsø, Daniel Bremer Juell, göra honom ansvarig för vad som hänt. Det kunde dock inte visas att Læstadius någonsin skulle ha uppmanat till våldsamheter mot den rådande samhällsordningen. Inte desto mindre tillfogade dessa anklagelser Læstadius hans livs bittraste sorg.

Læstadius död

Lars Levi Læstadius avled i magcancer den 21 februari 1861 i sitt arbetsrum i Pajala prästgårds sidobyggnad, det så kallade Læstadiuspörtet. Den självskrivne talesmannen och ledaren för Læstadius lärjungar blev Johan Raattamaa. På kyrkoherdetjänsten i Pajala efterträddes han 1863 av sin svärson Per Lorens Stenborg.

Minnessten över Lars Levi

Minnessten på platsen för det nybygge i Jäkkvik där Lars Levi föddes 1800.